

hasonló szintetizáló tanácskozást tartani), de úgy ötvenként mindent előről kell kezdeni.

● Kérjük az 1918–1919-es és az 1956-os forradalmunk pontos és reális bemutatását.

● Jó lenne hallani az 1919–1944 közötti eseményekről többet. A velük kapcsolatos ismereteink nagyon is politikai céllal íródtak: vagy nagyon „kifehéritettek”, vagy nagyon is „elvérosítettek”. Ennek következtében használhatóságuk megkérdőjelezhető.

● Szívesen vennénk, ha többet tudhatnánk meg a megye, a táj népességének alakulásáról 1945-től napjainkig.

● Jól tudnánk kamatoztatni a somogyi parlamenti képviselők „képének”, szereplésének bemutatásáról készített munkákat (1945–1947).

● Örömmel olvasnánk (szükségünk van rá!) a Kisgazdapárt, a Független Kisgazdapárt 1922–1930, illetve 1930–1947 közötti somogyi pályafutásáról. Különösen annak a kettősségnek tudományos megvilágítását fogadnánk hálásan, mely az 1945–1948 közötti állapotot rajzolná meg. Ugyanis: a párt somogyi tagjai, korifeusai a csokonyavisontai temetőben koszorúztak és Nagyatádi maradt továbbra is a példaképük, míg a párt országos vezetői a boglári kápolnában Gaál Gaszton útját dicsőítették és Varga Béla plébánost tartották a megyei vezetőknek. Mitől és miért szakadt így szét a párt?

● Hasznosítani tudnánk a más pártok és a különböző szervezetek 1867–1914 közötti helyi ténykedéséről szóló írásokat is.

Remélem, előadásomból is kicsengett, hogy a Levéltári Évkönyv anyaga, de főleg annak gondolatai a megyei történelemtanítás részévé váltak. Azt a kérdést, hogy anyagából mi került a tanítás gyakorlatába s mi nem, és miért, egy következő tapasztalatcserén lenne szerencsés megvitatni.

Dr. Miklós Endre

Halász Péter:

A honismeret az új városi lapokban¹

1. Az utóbbi időkig kizárólagos helyzetben lévő MSZMP-irányítású megyei lapok – tisztelet a gyéren előforduló kivételeknek – elsősorban az országos napilapok halvány utánzatai voltak, a *genius loci*, a hely szelleme csak nagyon halványan sugárzott belőlük. A táj hagyománya, múltjának történései, de még a sajátosan arra a megyére jellemző közelmúltbeli vagy napjainkban zajló események is csak igen mostohán kaptak helyet. Az pedig egészen rendkívüli alkalomnak számított, hogy a honismereti mozgalom kisebb-nagyobb ünnepei, netán hétköznapijai, személyiségei, közösségei publicitást nyerjenek ezekben a „vidéki” napilapokban. Elfoglalta előlük a helyet mégcsak nem is annyira a helyi politizálás, hiszen ilyesmire alig volt mód, hanem az országos politika és a világpolitika eseményeiről szóló, másodkézből származó közlés.

Kérdés, hogy az elmúlt egy-két esztendőben örvendetesen megszorodó megyei, városi lapokban a rég óhajtott módon megpezsdült helyi politikáról szóló beszámolók, jó és rossz szándékú pártközi csatározások közepette kap-e valamelyest helyet a honismeret – úgy is mint ismeretanyag és úgy is mint mozgalom. Erre a kérdésre kerestem a választ az újonnan indult városi lapokban.

Az Országos Széchényi Könyvtár folyóirattára több, mint hatvan olyan városi lapot tart nyilván, amely 1989-ben jelent meg először. A valóságban ennél bizonyára több ilyen újság is van, de ebben a kiadványdönypingben nem mindenhol veszik komolyan a kötelezpéldány intézményét, így sok lap rendkívül hiányosan, mintegy alkalmyszerűen, jó néhány pedig egyáltalán nem jut el nemzeti könyvtárunkba. Az újonnan indult városi lapok száma az 1989. év végére valószínűleg megközelítette a százat, ami azt jelenti, hogy előbb-utóbb minden városunknak lesz saját lapja, sőt némelyiknek (pl. Balassagyarmat) máris kettő van.

És ez így van rendjén. Tudjuk, hogy a két világháború közti időben, meg a Monarchia

¹Elhangzott a HNF Komárom Megyei és a Kisbér városi bizottsága honismereti bizottságai által 1989. október 21-én, Kisbéren rendezett XVI. Komárom Megyei Honismereti Szemlén.

idejében (egyiket sem lehet a pluralista társadalom mintaképeként tekinteni), egy-egy nagyobb településen a társadalmi, gazdasági, politikai tagolódásnak megfelelően több – esetenként jó néhány – napi- vagy hetilap jelent meg. Efelé tettük meg tehát 1989-ben az első lépéseket.

Az 1989-ben indult lapok között akad néhány, amely már fejlécén is jelzi, hogy valamely korábban ott megjelenő és nyilván patinás csengésű, a helybéli lakosság szívéhez közelálló sajtóterméket tekint elődének. Például az Esztergom és vidéke című lap büszkén hirdeti: alapított 1879-ben. A helyi kötődés tehát sokszor már a címválasztásban és az előzmények vállalásában megmutatkozik.

Az új városi lapok esetében a *lapgazda* kiléte általában elmosódik. Vagy föl sem tűntetik (ők tudják miért), vagy többet is megjelölnek, esetleg a helyi tanácsot szerepeltetik, még akkor is, ha tudvaló, hogy nem az az igazi „gazda”. Jó néhány olyan lap volt a kezemben, amely fejlécében a *függetlenséget* hangsúlyozza ugyan, de ha belelapozunk hamarosan kiderül, hogy melyik szervezetnek a szócsöve, ami természetesen nem baj, de ne áltassuk az olvasót „függetlenség”-gel. Vannak lapok, melyeket valamely helyi gazdasági szervezet, szövetkezet is támogat, de a kimondottan üzemi lapokat körképünk összeállításánál nem vettem figyelembe, az talán egy külön szemle témája lehetne.

Amikor hozzáálltam az új városi lapok áttekintéséhez, kissé aggódtam. Vajon a megpezdült, sőt felfokozott politikai csatározások között, az érdekérvényesítési küzdelmek sodrában milyen esélye van a *honismeretnek*? Nos, ha kissé tágabban értelmezzük a honismeret témakörét, s mindent ideértünk, ami a *hon* múltjának, jelenének megismerését szolgálja, akkor azt mondhatom, hogy nem járt szinte egyetlen olyan lapszám sem a kezemben, amelyben ne találkoztam volna a honismeret valamilyen formájával. De még ha a legszigorúbban leszűkítve értelmezzük is a témakört, akkor is elmondhatjuk, *az új városi lapokban örvendetes számban találunk honismereti írásokat*.

Különösen szembetűnő, hogy igen sok írás foglalkozik az adott település és környéke *jelenének, közelmúltjának* eseményeivel. Tehát pontosan azzal, aminek hiánya miatt gyakran érte vád a mozgalmat. Ami azt is jelenti, hogy eddig sem a szándék hiányzott, hanem a lehetőség, s az új lapok felvállalták a mozgalom eme többé-kevésbé fehér foltjának beszínezését. Remélhető, hogy az e téren megnövekedett publikációs lehetőség ösztönzően hat majd a jelen és a közelmúlt társadalmi kérdéseivel foglalkozó honismereti kutatásokra is.

2. Általánosságban megállapíthatjuk, hogy az újonnan induló lapok nemcsak annak a városnak jelenével és múltjával foglalkoznak, ahol megjelennek, de az esetek többségében vállalják a tájat is, csúnya, de divatos szóval élve: a vonzáskörzetet. Így az Edelényben megjelenő Borsod című lap egyben a Cserehátnak, vagy a Balassagyarmaton megjelenő Gyarmati Napló az egész Ipoly mentének is igyekszik fórumává válni. Ugyanakkor azt is meg kell mondani, hogy a lapokban igen jól tükröződik város-társadalmi viszony valósága, így az odacsatolt települések csak éppen tessék-lássék kapnak egy-egy cikket, rendszerint valami népszokás ismertetése ürügyén. Múltjuk valósága, jelenük sajátossága azonban – ami netán önálló életüket dokumentálná – csak a legritkább esetben fordul elő a „székhelyváros” lapjában.

Ugyancsak általános érvénnyel mondhatjuk, hogy a honismeret nemcsak mint téma, hanem mint *mozgalom* is megjelenik az új városi lapokban. Van olyan lap, mint az edelényi Borsod, amely már *honismereti különszámot* is adott ki; de számos lapban találunk honismereti rovatot, „honismereti sarkot”, amelyben helyet kap a helyi honismereti szakkörök, pávakörök propagálása; a mozgalom jeles helyi személyiségeinek bemutatása. Számos lapban ismertetik a településsel kapcsolatosan megjelent honismereti kiadványokat. Megállapíthatjuk tehát, hogy az újonnan indult városi lapok szerkesztői – ösztönösen-e vagy tudatosan – jó érzéssel fölismerték, hogy a *hely szelleme* nélkül aligha lehet szolgálni a helyi érdekeket, s azt is, hogy ezt a szellemet, a helyi gyökereket elsősorban a honismeret köreiben lehet megtalálni. Bizonyára az sem véletlen, hogy a legtöbb helyi lapban nem sokkal megindulásuk után szinte törvényszerűen fölbukkannak a honismereti mozgalom régóta ismert helyi munkásai, hogy az új keretek között érvényesítsék ismereteiket, szolgálják a kibontakozó demokratikus szellemet. Az új lapok pedig saját arculatukat keresve bizvást támaszkodhatnak ezekre a szülőhelyük, szűkebb pátriájuk iránt régóta elkötelezett emberekre. Úgy is fogalmazhatunk, hogy ahol a korábbi években, évtizedekben virágzott a honismereti munka, ott ez az új lapokban is megmutatkozik. Lokálpatrióta szemléletükben és a konkrét témák esetében egyaránt.

3. Lássuk most ezeket a **konkrét témaköröket**, amelyeket összességükben talán úgy foghatnánk össze, hogy *a hagyomány szerepe a mai életben*.

A címer. Csaknem mindegyik városi lap legelső számaiban napirendre kerül a város címerének kérdése. Közelebről az az igény, hogy az elmúlt évtizedekben a városok közösségére erőszakolt, nemcsak a hagyománnyal és a heraldikai szabályokkal, de sokszor a lakosság érzelmeivel, sőt az esztétika igényeivel is ellentétes „címerék” helyett állítsák vissza a települések régi, a lakosság szívéhez közel álló címereit, vagy ha ilyen nem volt, akkor a legszelebbebb nyilvánosság bevonásával, pályázattal alkossák és fogadják el az újat. Ugyanez a nyilvánosság iránti igény fogalmazódik meg atekintetben is, hogy a régi városjelképek közül melyiket állítsák a hamis helyére. Hiszen a városi címerek az elmúlt évszázadok alatt gyakran változtak, elsősorban grafikájukban, de néha tartalmukban is. Egy-egy város régi pecséteinek, címereinek részletes bemutatása jó témát kínál a helytörténet-szek számára, s a hagyomány itt is eredményesen szolgálhatja városainknak azon törekvését, hogy jelképeikben is kinyilvánítsák sajátos arculatukat, megújulásra vonatkozó szándékaikat.

A **településnév** kérdése elsősorban ott merül fel, ahol az elmúlt évtizedekben – a lakosság megkérdezése nélkül – megváltoztatták a település nevét (pl. Tiszaszederkény – Leninváros). Gyakrabban kerül szóba a téma olyan értelemben, hogy a városokhoz csatolt községek szeretnék, ha régi nevük valamilyen formában (utca, városrész) fennmaradna. Kényes kérdés, mert az „anya”-település vezetői az effajta igényekben – nem is mindig megalapozatlanul – holmi „szeparatista”, önállósodási törekvéseket vélnek fölfedezni. A helytörténet-szek számára mindenesetre jó alkalom arra, hogy a „társult” települések nevének megőrzése kapcsán történelmükről is szót ejtsenek. Lényegében ehhez a témakörhöz kapcsolódnak azok a törekvések is, amelyek a jelenlegi *megyenevek* megváltoztatását szeretnék elérni, s olyan történelmi nevek megőrzésén fáradoznak, mint Esztergom, Jász–Nagykun, Bereg, Torna stb.

Sok új lapban találunk helyi **demokratikus hagyományokkal, intézményekkel** foglalkozó írásokat. Így olvashatunk *a pártok* 1945 utáni vagy korábbi helyi szerveződésének emlékeiről, hiszen egykor szinte minden településen több párt tevékenykedett, ha nem is mindegyik város mondhatja magát olyan szerencsésnek, mint pl. Makó, ahová egyértelműen köthető a Nemzeti Parasztpárt megalakulása. Rendszeresen foglalkoznak az új lapok a városukban tevékenykedő *egyletek, egyesületek, körök, iskolaszékek* tevékenységével, születésük vagy éppen fől számolásuk körülményeivel. A legtöbb írás nem is egyszerű történelmi visszapiantás, hanem olyan szándékkal íródott, hogy tanulsággal szolgáljon esetleges újjászületésükhöz.

Lényegében ide tartoznak a **városi intézmények történetéről** szóló írások. Gesztusnak is szép, tanulságnak sem utolsó, hogy az új városi lapok rendszeresen teret szentelnek *a helyi újságkiadás története* bemutatásának; ezzel mintegy elődjüknek vállalva a korábbi városi lapokat. De számos írás foglalkozik a városi *iskolák, kórházak, nyomdák, malmok, ipari létesítmények, s – uram bocsá! – a városi nyilvánosházak* történetével is. Az új lapok jól hasznosítják a honismereti kutatók által feltárt intézménytörténeti anyagot.

Itt kell megemlíteni, hogy az újonnan indult lapokban jelentős helyet kapnak az **egyházi élet és az egyháztörténet helyi vonatkozásai**. Ez sok tekintetben új jelenség a honismereti mozgalomban, bár éppen a tatai honismereti akadémia tüzte másfél éve napirendjére az egyháztörténet-szek és a honismereti mozgalom kapcsolatát. Számos írást találunk ezekben a lapokban *a templomok, gyülekezetek történetéről*, egykori *egyházi iskolák* működéséről, a helyi *hitoktatás* múltjáról, a kalendáriumok fontosabb *szentjeire* vonatkozó tudnivalókról, a helyi *búcsúk* történeteiről, néprajzi vonatkozásairól. Olvashatunk továbbá az illető várossal kapcsolatos *jeles egyházi személyiségekről* is: a Fehérvári Hét Kaszap István szerzetessel, az Alföldi Maholnap Apor Vilmos püspökkel foglalkozik.

Témánk szempontjából külön is ki kell emelni, hogy az új lapok jelentős helyet szentelnek a **helyi múzeumoknak**. Úgy is, hogy bemutatják a városi múzeum vagy *a helytörténeti gyűjtemény* múltját, tevékenységét, és úgy is, hogy sorozatban ismertetik a gyűjtemények egy-egy értékes tárgyát. Foglalkoznak a lapok a környékbeli *tájházakkal* és kisebb gyűjteményekkel, sőt – ez az Egérszeg nevű zalaegerszegi hetilap jó ötlete – meghirdették a különböző *magángyűjtemények* bemutatkozását, ami ugyan nem jelent minden esetben honismereti témát, zömük azonban az.

Helyet kap a honismeret az **emlékművekkel és emlékhelyekkel** foglalkozó írásokban is. Az ilyen témájú cikkekből háromfelét ismerünk. Az egyik *a meglévő emlékhelyeket és*

emlékműveket ismerteti: a másik az *újak*, elsősorban a II. világháború és az 1956-os forradalom hőseinek és áldozatainak emlékét megőrzők *felállítását javasolja*: a harmadik típus pedig az egykor meglévő, de az elmúlt évtizedek során ilyen-olyan okok miatt eltávolított emlékművek *visszaállítását* szorgalmazza. Ez utóbbi cikkek jellegzetes és tanulságos példája a Soproni Hírlapban indított *„Régi dicsőségünk, hol késel...”* című rovat, amelyben többek között Attila szobrának visszaállítását sürgetik.

Lényegében hasonló indíttatásúak a városi *utca- és intézménynevekkel* foglalkozó írások. Más lapoknak is ajánlható a Salgótarjában megjelenő Tarjáni Tükör *egy évtized utcanevváltozásairval* foglalkozó sorozata, melynek írásai mögött igen gondos és alapos helytörténeti kutatómunka áll. De megemlíthetem az edelényi Borsod című lap módszerét is, amely konkrétan sorba szedi a megváltoztatásra ítélt jelenlegi utcaneveket, s egyidejűleg közli a javasolt új neveket is, mégpedig részletes, honismereti ismeretanyagon nyugvó indoklással. Heves szakmai és politikai indulatoktól sem mentesek ezek az utca- és intézménynevekkel foglalkozó írások (Meddig lesz Sztalin út Kozáron? – Tarjáni Tükör), s az elhangzó lakossági vélemények jól mutatják, hogy a városok lakossága mennyire érdeklődik lakóhelye története iránt, mennyire számontartja a hagyományt, s milyen nagy súlyt helyez arra, hogy saját városában olyan események és személyek neveit őrizzék az utcák és az intézmények, amelyeket a közösség politikai és erkölcsi ítélete maradéktalanul el tud fogadni.

Nagyon tanulságosak azok a hosszabb-rövidebb cikkek, amelyek a *város neves szülötteinek portréját* rajzolják meg. Megemlékeznek ezek az írások a *városalapítókról*, az *első polgármesterekről*, a város életében jelentős szerepet játszó *régi családokról*. A Kőszeg és vidéke című lap *Emlékezzünk régiekre* című sorozata a város egy-egy jellegzetes és legendás alakjáról közöl rövid, színes, sokszor anekdotászerű visszaemlékezést.

Szinte természetesen, hogy a városok *műemlékeinek* bemutatása rangos helyet kap ezekben az új városi lapokban. *Templomokról, kastélyokról, régi temetőkről* olvashatunk, s a város *régi házairól*, mégpedig nemcsak építészeti szempontból, hanem megfelelő társadalmi háttérrel ellátva. Izig-végig honismereti ihletésű a főváros új lapjának, a *Heti Budapestnek*, a *Ha a házak beszélni tudnának* című sorozata, amelyből egy-egy sajátos sorsú ház „életét” ismerhetjük meg, köztük olyanokét is, ahol a Gestapo működött vagy éppen az ÁVH titkos börtöne volt.

Viszonylag kevés helyet kapott eddig az új városi lapokban, a *néprajz és a természetvédelem*. Az előbbi témára még inkább a társtelepülések kapcsán kerül sor, az utóbbira, ha valami nevezetesebb természetvédelmi terület található a településen. Nagyobb, bár korántsem elegendő jelentőséggel szerepel az új lapokban a *nemzetiségi hagyomány* és általában a *nemzetiségek élete*. Ebben a témakörben több lap az illető nemzetiség nyelvén is közöl írásokat. A honismeret helyi munkatársainak e téren még komoly lehetőségei vannak.

A honismereti mozgalom új, eddig meglehetősen háttérbe szorított területe a *jelen és a közelmúlt eseményeinek feltárása*. Az új városi lapok elsősorban abban hoztak újat a mozgalom számára, hogy teret adtak az ilyen témájú írások közléséhez. Kétségtelen, hogy még ezekben az új lapokban is kísért a jelen eseményeinek bemutatása során a rózsaszínű szemüveg, a kincstári lelkesedés, de feltűnik már az ellenkező véglet is, a mindenáron való botrányhajhászás. Az alapos és elkötelezett honismereti munkától nyilvánvalóan mindkettő távol esik, de a közéleti csatározások helyi csetepaté közepette nehéz is megtartani az objektivitást és az egyensúlyt. Talán természetes is, hogy a több évtizedes elhallgattatás után nem a bölcs visszafogottság jellemző a hirtelen támadt lehetőséggel élő íróakra, de éppen a honismereti mozgalom módszeres feltáró munkája lehet a garancia a valóság és az igazság érvényre jutására.

Szinte minden városnak, s nyilván községnek is megvan az a *megrázó történelmi eseménye*, ami az elmúlt évtizedekben, különösen pedig az 1940-es és 1950-es években következett be, s amiről – ez még csak fokozta a helyzet tragikumát – sokáig még őszintén beszélni sem lehetett. Ilyenek számos helyen a megszálló szovjet katonák viselt dolgai vagy például a pócspetri koncepciók pert kiváltó események, a szentesi Lakos-gyilkosság, a Maort-per helyi vonatkozásai, azután az 1956. november 4-ét követő vérengzések: a tiszakécskei, a salgótarjáni, az egri sortűz, hogy csak néhány kiemelkedő eseményt említsek. Ezek valóságos történetének felderítése elsősorban a honismereti kutatókra vár, s ehhez jó ösztönzést ad a helyi lapok publikációs lehetősége.

De nemcsak egy-egy véres eseményben merül ki a *közelmúltra való honismereti emlékezés*. Ezenkívül számos olyan témával találkozunk az új helyi lapokban, amiről eddig jószerivel csak az íróasztal fiókjának lehetett írni. Ezek az írások műfajilag igen sokfélék: az

egyszerű visszaemlékezéstől az alaposabb forrásfeltáráson alapuló munkáig mindenféle megtalálható köztük, közös vonásuk, hogy elsősorban nem az elmélyült és alapos elemzés jellemző rájuk, sokkal inkább a téma minél gyorsabb felmutatásának igénye. Egyelőre inkább csak a leltár készül tehát, hogy mi mindennel kell majd foglalkoznia a honismereti mozgalomnak. Én is csak felsorolásszerűen veszek itt számba néhány kiragadott példát. Az 1944–1945-ös harcok helyi eseményei; hazai fogolytáborok emlékei; hadifogoly-visszaemlékezések; női kényszermunkások a Szovjetunióban; a népfőiskolák virágkora és feloszlata, a cserkészcsapatok tevékenysége és betiltásuk körülményei; a szerzetes- és apácarendek feloszlatainak eseményei; a beszolgáltatás, a kuláküldözések, a tagosítások világa; a kitepítések; az 1956-os forradalom és ellenforradalom helyi eseményei; mártírok, sebesültek, elítéltek; a „konszolidáció” koncepció perie; hol volt Kádár János 1956. november 4-én, hogyan menekültek a salgótarjáni pártvezetők 1956-ban Csehszlovákiába; a Velencei kalmár című színmű szolnoki betiltásának körülményei, és még sorolhatnám hosszasan a témákat. Hogy egyetlen kisvárosban mennyi vereség érte az elmúlt évtizedekben a lakosságot, azt mutatja az Ipoly című Balassagyarmaton megjelenő lap *Mit képzel ez a Balassagyarmat?* című rovata, amelyben sorozatot közölnek az elmúlt két évtized – nyilván a megyeszékhellyel szembeni – „kulturális kudarcai”-ról.

Végezetül emlitem meg, de nem azért, mert nem tartom fontosnak: a helyi lapok igen egyetlenül foglalkoznak a területileg közel eső *határon túli magyar csoportokkal*. Leginkább természetesen az Ausztria és Jugoszlávia felé élő az együttműködés, errefelé nem ritkák a testvérvárosi kapcsolatok, s az sem, hogy egy-egy városi lap rendszeresen közöl beszámolót akár a testvéri város művelődési eseményeiről, akár az ottani magyarságot ért hátrányos megkülönböztetésekről. Ritkábban találkozunk az északi megyék városi lapjaiban a határon való rendszeres és őszinte áttekintéssel: kelet felé pedig csak a szinte már minden magyarországi városba eljutó menekültáradatról szóló írások jelentik a „kapcsolatot”. A jószomszédi viszony legszebb példájára a Soproni Hírlapban akadtam: arról tudósít, hogy a kismartoni és a soproni múzeum *közös néprajzi kiállítást* rendezett a tájegység anyagából.

4. Végezetül jó lenne néhány tanulsággal zárni ezt a seregszemlét. A legfontosabb kétségtelenül az, hogy ezekben a nyilvánvalóan politikai indítatásból létrejött új városi lapokban *helyi jelentőségét megillető súllyal szerepel a honismeret*. Esetenként természetesen egy időre háttérbe is szorul. A zalaegerszegi választások idején például 3–4 héten keresztül hiába kerestünk volna az Egerszegben honismereti témájú írást, a lap szinte kizárólag azt a célt szolgálta, hogy a választók minél jobban megismerjék a jelöltek programját. De mihelyt lezajlott a szavazás és megvolt az eredmény, az Egerszeg következő számában már a szüreti bált szervezik, s a régi szüreti bálókra emlékeznek. Ezeknek az új városi lapoknak a szerkesztői nyilván rájöttek arra, hogy ha olvasóközönséget akarnak maguknak szerezni, akkor a honismeretet nem lehet számításon kívül hagyni: sőt arra is, hogy *a hagyomány ismerete és megismertetése nélkül nem lehet a jelen fontos kérdéseit sem megoldani*.

A másik fontos tanulság pedig talán az lehetne, hogy a honismereti mozgalomnak *sürgősen ki kell használnia a megnövekedett lehetőségeket*. Mert ezek az új városi lapok, melyeknek száma bizonyára még növekedni fog, olyan publikációs teret nyújtanak a honismeret művelői számára, amit nagy vétek lenne kihasználatlanul hagyni.

Ahogy Németh László mondta, itt vannak mint a kaptarban a keretek. Tessék ezeket magyar szorgalommal telemézeln!

Késő avar kori aranyozott bronz mellboglárpár, Mödling (Hornyák László rajza)